

lui Pascal aduseseră cele două personaje la acțiune concepută sub semnul credinței. Noaptea lui Descartes fusese un preluu, o inițiere în certitudinea unei gândiri fragile ce se îndoa de sine pentru a se găsi mai bine. Nerval și Rimbaud fuseseră constrânși în mod similar la o ruptură cu lucrurile ușoare, dar visul și nebunia, pentru primul, aventura unei urmări spirituale fără ieșire, pentru al doilea, îi obligaseră să evadeze într-o abandonare consimțită ca un sfârșit. „Convertirea” lui Claudel îi revelează conștiința unei cunoașteri necesare a unui univers pe care voia să-l înțeleagă în totalitatea lui: „Și eu sunt plin de zeu”, citim într-una dintre ode, „Spiritul și Apa”.

Valéry nu suferise răvășirea din noaptea de 4-5 octombrie 1892 chiar ca pe o exaltare subită, ca pe consecința unei furtuni interioare ce ar fi trebuit să-l poarte spre construcția imaginată a gândirii, spre idolul său, *Intellectul*.

Crescut și educat în religia catolică, Valéry nu-și ignora dezvoltarea personală exteroară: savanta compoziție arhitecturală a edificiului (la 13 ani, citea „Dicționarul de arhitectură” al lui Violet-le-Duc și „Gramatica ornamentului” a lui Owen Jones), fastul ceremoniilor, puterea incantatorie a cântecelor (a iubit mereu muzica pentru valoarea sa sugestivă, în acord cu dorința lui de armonie și evaluare) acționau asupra acestui tânăr provincial, pentru care catedrala era un element intrinsec orașului. Pe când își dorea să existe prin scrisul poetic, unii termeni din arhitectură deveneau semnificații ale esențialului, îi dovedeau necesitatea unei intenții raționale. Dar nu într-o catedrală de vis admira studentul la drept la Montpellier o măturie a construcției artistice. Pierdut printre credincioși sau, mai degrabă, singur printre ei, descoperirea o parte din vis: lirismul, evocările, cântecele și desfășurarea ceremoniilor îl incitau să le aprecieze ca pe farmecul unui vânt când tânguitor, când de temut. Ceea ce căuta în religia catolică aflăm citind începutul unei scrisori trimise lui Gide în Vinerea Mare: „Ați fost, necinstit protestant, în Duminica ramurilor de măsline, la marea Liturghie? Nu, [...] fiindcă iubiți capelele neprimitoare. Ați fi auzit cântându-se admirabila Patimă a sfântului Matthieu”. Citind scrisoarea în continuare, găsești un Valéry surprinzător prin amestecul de percepții și idei: simboluri liturgice, legende, amintirea unui ilustru fizician, o melopee – un ultim rest al unei tragedii grecești – , amintirea tragediei cu actorii săi – Cristos, marele preot, procuratorul roman, poporul –, poza hieratică a episcopului, opunerea sunetelor de orgă la cuvântul lui Iisus, toate acestea sunt poezie și teatru deopotrivă, duminica i-a dat câteva emoții de ordin estetic. Dar nimic religios. Era deja, de bună seamă, fără să fi hotărât asta, agnosticul ce urma să schimbe o lume și gândirea despre ea...

mondo musica

Liviu DANCEANU

Dincolo de sunete

Te poți uni cu muzica în două feluri: activ și contemplativ. În încercarea de a te uni activ faci ca muzica să trăiască viața; în modul contemplativ te străduiești să trăiești tu extatic, scos din tine, viața muzicii. Ambele ipostaze ascund o anume tulburare. În linii mari, muzica potențează trăirile omului întru dezechilibru. Deopotrivă bucuriile și tristețile ne scot parcă din noi, creând dezechilibre. Însuși extazul reprezintă o ieșire din sine. Paradoxal, el este o aspirație. Dar și o cale de comunicare sonoră. Există construcții sufletești, mai degrabă muzicale, exprimând stări care se desfășoară una dintr-alta ca într-o exaltare ce nu se mai curmă. Este calea oricărei mistici și oricărei cununii cu arta sunetelor. Ceva care crește – către moarte?, către altă viață? – sau poate ceva ce se stinge de durerea că nu se stinge încă? E limpede că această durere se manifestă diferit la melomanul avizat și la cel neofit. Bunăoară, un meloman avizat știe că ascultând muzică tristă, ia forma tristeții, iar forma aceasta trece în propriul sine. Nu de puține ori suferința se preface în cântec. Mai exact, se organizează în cântec. Ce este mare parte din muzică dacă nu expresia unei astfel de organizări a tot ce reprezintă durere? Muzica tristă unește. Muzica veselă separă. Când vezi pe stradă un ins fericit, ești departe de a te

bucura împreună cu el; dimpotrivă, poate chiar îl invidiezi. Când însă vezi pe cineva trist, îl înțelegi și resimți toată tristețea lui. Bucuria e exclusiv a aceluia care se bucură. Tristețea poate fi a tuturor. Iată de ce o muzică tristă solidarizează și unifică în timp ce o muzică veselă creează doar insule de oameni fericiți. Din păcate, o bună parte din muzica de azi nu mai specifică (nici sublimul durerii, nici cel al bucuriei), ci doar generalizează. E lipsită de densitatea care dădea viață sunetelor. Detaliile s-au estompat; în unele împrejurări chiar au pierit. Ascultați o fugă de Bach: ce densitate a detaliilor! Un opus de Xenakis, din contră, nu mai e organic, ci abstract. La Bach sensul organicității întregului e girat de sensul amănuntului; la Xenakis, cucerirea atenției prin înțelesurile locale ale detaliului duce, inevitabil, la pierderea a însăși cheiilor. În general vorbind, muzica nouă se caracterizează prin aceea că partea pierde din înțeles în favoarea întregului. Dar oare întregul însuși nu se resimte de această deficiență a părții? În muzica fusion, de pildă, detaliul devine neinteresant. Viziunea de ansamblu convoacă deplina atenție a autorilor. Pe de altă parte, muzica actuală, prin specificul difuzării ei, creează noi distanțe între receptori și lucruri. Tv-ul, Internet-ul, presa, mobilul stimulează distanțarea noastră progresivă de lume.

Melomanul modern a devenit, iată, un om care stă la o anumită distanță prudentă de lumea sa, uneori chiar mândrindu-se de acest fapt. André Maurois spunea despre un fan a lui Voltaire că n-o să-și ierte niciodată idolul întrucât l-a făcut să înțeleagă lucruri pe care, altminteri, nu le va fi înțeles niciodată. În realitate, prin prisma înțelegerii muzicii, melomanii se împart în două categorii: cei ce vor să fie lucizi, împreună cu Voltaire, și cei care vor să înțeleagă ce se poate percepe dincolo de sunete. Melomanul de ieri ținea de a doua categorie; cel de azi – de prima. Trăiască papa Voltaire! Într-un fel și compozitorii se grupează cam la fel: pe de o parte sunt compozitori a căror ideal e să scrie așa cum vrea lumea să asculte ceea ce compun ei, iar pe de altă parte întâlnim compozitori care vor să scrie așa cum simt și gândesc. Cei din a doua categorie sunt azi, mai mult ca oricând, purtători de idei, adică „ideofori”, iar creația lor e o continuă pendulare între un maximum de certitudine și o deplină răsturnare a tuturor valorilor. E un paradox ce întrunește, într-o aceeași entitate de conștiință artistică, dogmatic și problematic. Astfel, valorile relative, circumstanțiale, dar, oricum, consacrate se opun celor ce pun în discuție noțiunile rigide, înțepenite și vetuste. Poate de aceea există muzici materiale în care poruncesc interesele compozitorilor și muzici spirituale în care poruncesc idealurile lor. În definitiv, muzicile sunt fie ca hainele frumoase, dar care nu țin de frig, fie ca straietele călduroase, dar care nu sunt frumoase. Totodată, am ascultat destule opusuri pline de viață, dar goale de înțeles și opusuri pline de înțeles, dar goale de viață. Pentru a crea lucrări încărcate deopotrivă cu înțeles și viață compozitorul trebuie să sesizeze că dacă vrei să te plasezi dincolo de experiență, mergi spre transcendent, în timp ce dacă vrei să fii dincoace de experiență, mergi spre transcendental. Și mai e ceva: e bine să înveți că nu știi și să nu știi că înveți.

Nobel pentru povestiri despre/cu oameni obișnuiți

(urmăre din pag. 24)

mânios. Apoi lăsând ușa deschisă, a plecat mai departe pe hol. Eu m-am uscat, mi-am pus cămașa de noapte și m-am dus la culcare. Am adormit imediat. Dimineața când m-am sculat totul în jur părea obișnuit. El era treaz, continuând să bată la mașină. Mi-a dat doar un „bună dimineața” apăsător, și m-a întrebat cum se scrie un cuvânt. Cum făcea deseori, căci eram mai bună la ortografie decât el. I-am spus ce-l interesa și am adăugat că ar trebui să învețe cum se scrie corect, dacă tot se crede scriitor, ceea ce nu se mai spera. Apoi, ceva mai târziu în aceea zi, pe când spălam vasele, a apărut exact în spatele meu, iar eu am înghețat. A zis doar atât „Belle, îmi pare rău”. Of, și tare n-aș fi vrut să spună asta. Asta m-a speriat. Știam că într-adevăr regretă, dar a exprimat-o într-un fel în care nu puteam să-l trec cu vederea. Am zis simplu „okay”, dar n-am fost în stare să-mi găsesc un ton neutru, ca și cum chiar era în regulă.

N-am fost în stare. Ar fi fost bine să-i aduc la cunoștință că el ne schimbă. M-am dus să arunc apa de la vase și apoi m-am întors la ce mai era de făcut, fără să mai scot vreo vorbă. Mai târziu am sculat-o pe Mama din

somnul ei de după amiază și am pregătit cina și l-am strigat, dar n-a apărut. I-am spus Mamei că poate plecase la plimbare. Deseori făcea asta când se împotmolea la scris. Am ajutat-o pe Mama să-și taie îmbucăturile.

Nu știu unde a putut să se ducă. Am pregătit-o pe Mama pentru culcare, deși asta cădea în sarcina lui. Apoi am auzit trenul sosind și brusc zguduitura și scârțâitul frânelor și probabil că am știut ce se întâmplase, deși nu mai știu exact când am știut. Ți-am spus asta mai demult. Ți-am zis că a fost călcat de tren.

„Dar nu-ți spun, nu-ți spun asta doar ca să te tulbur. La început nu puteam suporta ideea și foarte mult timp m-am lăsat, de fapt, să cred că mergea pe calea ferată cu mintea la ce lucra și nu a auzit trenul. Asta era povestea, în mod normal. Pe atunci nu aveam să gândesc că era vorba despre mine sau despre ceea ce era, în primul rând. Despre sex. Doar acum se pare că am ajuns să înțeleg bine ce-a fost și că n-a fost vina nimănui. De vină au fost instinctele omenești într-o situație tragică. Eu, maturizându-mă prin preajmă, și Mama, cum era bolnavă, și Tăticu, în mod firesc, cum era. Nu a fost

nici vina mea, nici vina lui... Vreau să spun că ar trebui să acceptăm niște lucruri unde bărbații pot merge într-o anumită situație. Și să nu se simtă rușinați sau vinovați de asta. Ai dreptate să crezi că mă refer la bordeluri. Și iar ai dreptate dacă te gândești la prostituate. Înțelegi? Jackson, uitându-se peste capul ei, aprobă.”

„Mă simt eliberată. Nu-i vorba că nu simt tragedia, vreau să spun că într-un fel am ieșit în afara ei. Tragică sunt numai greșelile omenești, înțelegi? Nu trebuie să gândești că dacă zâmbesc, nu simt compasiune. Îmi pare nespuse de rău. Dar trebuie să-ți spun că mă simt ușurată acum. Îți mărturisesc că sunt oarecum bucuroasă. Sper să nu te simți stânjenit când ascuți toate astea”. „Nu.” „Îți dai seama că mă aflu într-o stare un pic anormală. Știu asta. E această limpezire anormală. În toate, vreau să zic. Totul îmi este atât de clar. Sunt atât de recunoscătoare pentru asta.”

(Femeia din pat n-a încetat să geamă în tot timpul asta. Jackson simțea că-i intrase în creierii refrenul acesta. Auzi papucii silențioși ai asistentei pe hol... ne spuse că trebuie să-i dea lui Belle pastilele de somn...)

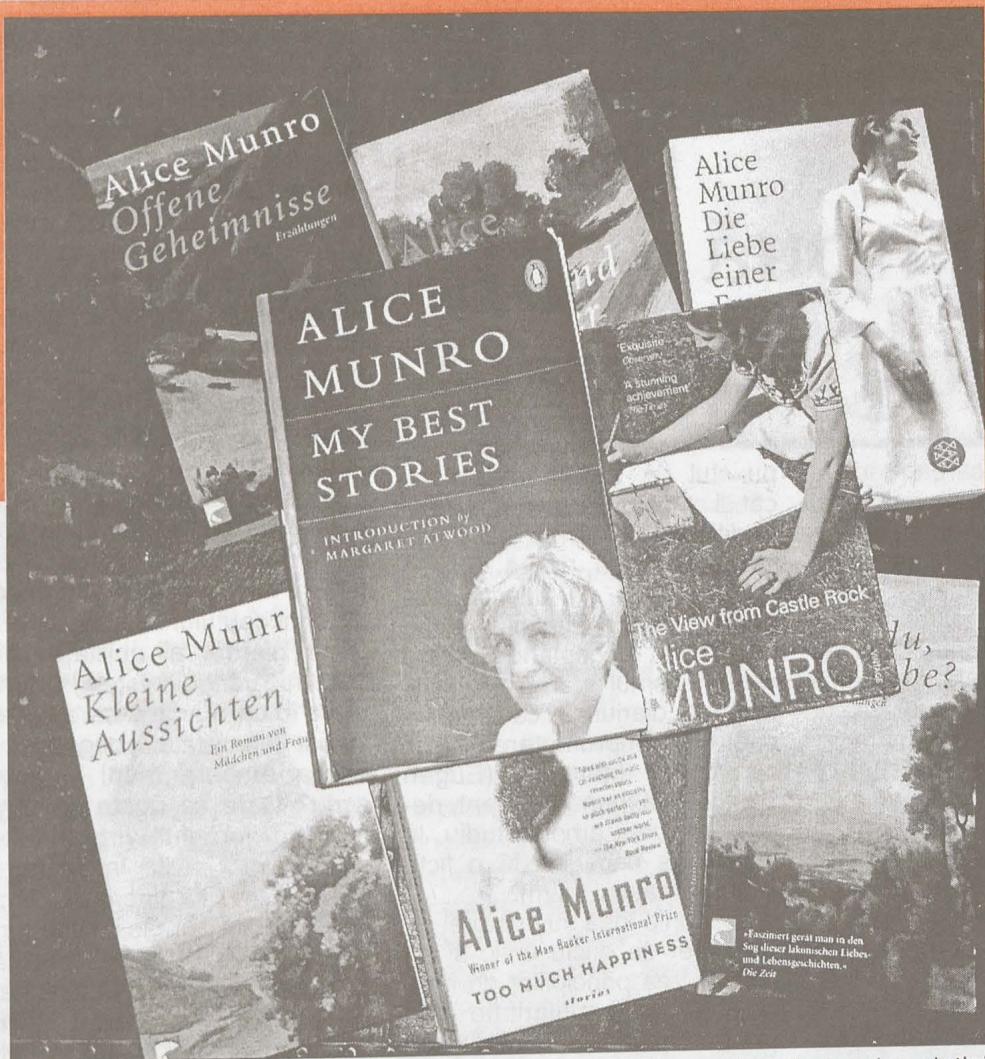

Tamara Antal

Canada

Nobel pentru povestiri despre/cu oameni obișnuiți

Oarecum surprinzătoare a părut decizia comitetului academic suedez – deși mai fusese nominalizată – când a decernat Nobelul pe 2013 Alicei Munro (82 ani), prozatoare canadiană de limbă engleză. Venind după premiile chinezului Mo Yan – această alegere disipează acuza de eurocentrism ce părea să fie atașată acestui hipereveniment cultural. Este a 13 femeie-nobelistă și, practic, primul scriitor canadian, dacă ținem cont că Saul Bellow a emigrat (în USA) la doar 9 ani (nu la maturitate, ca Herta Miller, a cărei trofeu, în 2009, a trecut în contul țării adoptive, cu lobby cu tot). Deasemenea, premiile prozei scurte – consecutivă romanelor-fluvii ale lui Mo Yan – pare, cel puțin, compensatorie, Alice Munro fiind un autor prin excelență de nuvele, cuprinse în 14 culegeri, traduse în 11 limbi (premiile mai ales în Canada, dar și cu internaționalul *Man Booker*). Academia motivează alegerea simplu: „maestru al prozei scurte contemporane” (departe de formulările anterioare, „realism halucinatoriu”, „ecstazia simțurilor” sau „imagini translucide și transparente” (la T. Tranströmer), etc. Oricum, un univers poate încăpea și în numai 15 pagini bine scrise. Acțiunea ficțiunilor sale se petrece în regiunea natală a lacului Huron (unde, după perioada șederii la Vancouver, revine definitiv). Diversele experiențe din cele două căsătorii, din care rezultă patru fete, copilăria și adolescența la ferma de nurci falimentară a tatălui ei, cu o mamă dificilă, îndelung bolnavă, sunt fapte care transpar frecvent în opera sa. Scriitoarea explorează cu subtilitate complexitatea ființei umane, cele mai ascunse colțuri ale tensiunilor din familie, ca și perspectivele comunității în care viețuiesc.

Primele trei volume *Dansul umbrelor fericite* (1968) *Vieți de fete și de femei* (1971) și *Cine te crezi?* (1978)

conțin și aspecte complicate ale relației mamă-fiică, dilemele adolescenței, acțiunea fiind plasată la țară, în locuri mereu neelegante, bucătării de țară aglomerate, cu veșnica mușama și linoleum, sau pe câmp, cu animalele, iar viețile personajelor sunt la fel de neîngrijite și murdare, cu femei neîmplinite și bărbați extrem de duri.

Din 1980 Alice Munro publică la fiecare 3-4 ani un volum de povestiri, după ce primele lor versiuni apăruseră în diverse jurnale (mai ales în *The New Yorker*). Începând cu *Ură, prietenie, curtat, dragoste, căsătorie/ Hateship, Friendship, Courtship, Loveship, Marriage* (2001) și *Fugara/ Runaway* (2004), continuând cu *Prea multă fericire* (2009), autoarea își mută interesul pe problemele specifice vârstei medii și ale senectuții. Coincidență sau nu cu recăsătorirea, povestirile încep să includă dragostea romantică cu compli-

cațiile ei, (deși autoarea nu e o sentimentală, de felul ei), ca și dilemele femeii – în cuplu sau singură – ca și cele ale mamei nefericite din pricina relațiilor complicate cu soțul ori copiii (ca în *Fugara* sau *Prea multă fericire*, (apărută și în românește la editura *Litera*, 2013): În *Fugara*, o absolventă de liceu își părăsește familia pentru o căsătorie nepotrivită, din care va încerca, fără succes, să se desprindă. În *Prea multă fericire* un adolescent își părăsește familia din plictis și ajunge un vagabond răzvrătit; un tată care și-a ucis copiii are o revelație, fiind vizitat de către ei, de pe celălalt tărâm; Sophia Kovalevsky, personaj inspirat de o matematiciană și scriitoare rusă din sec. al 19lea, câștigă un premiu important, dar, chiar și așa, soțul o vede mai curând o ciudată decât o mare personalitate, ceea ce le va afecta definitiv mariajul. Personajele feminine sunt mult mai complexe decât cele masculine, femei puternice, pasionale și independente, care iau hotărâri neașteptate sau care înfruntă prejudecățile locului. Sub influența scriitoarei irlandeze Barbara O'Brian, ea începe să abordeze în povestirile sale sexualitatea feminină, pe care Munro o analizează cu subtilitate și decență. De exemplu, *The Bear Came Over the Mountain*. – după care Sarra Pulley a făcut filmul *Away from Her* – tratează doar aparent problemele alzheimer-ului Fionei, de fapt, urmărirea unor vechi frustrări sexuale face ca narațiunea să progreseze.

Ultimul volum *Dragă viață* (2012) schimbă stilul narativ de la formatul lung, naturalist de până atunci, cu unul

mai restrâns, aproape expresionist. Povestirea lasă să se înțeleagă mai mult decât afișează. Puține lucruri se întâmplă, narațiunea este secundară introspecției. Dealtfel, autoarea (supranumită „Cehov-ul Canadei”) recunoaște influența lui Cehov, analistul condiției umane din *Doamna cu cățelul*. Ca și la Joyce și Hemingway, nararea are rolul de a conduce viața personajului spre momentul epifanic, iluminarea bruscă a existenței sale, altminteri, plină de greșeli, ocazii ratate și nesfârșite regrete. La Munro, faptele anterioare sunt, uneori, doar schițate, lăsând cititorului refacerea episodului, alteori, firul narativ este întrerupt pentru a aduce la suprafață povești din trecutul protagonistilor. Este și cazul Bellei din nuvela „*Trenul*”. Întorcându-se de pe front, un soldat coboară, fără motiv, din tren. Se adăpostește la modesta fermă a Bellei, cu care va rămâne. După mulți ani, în discuția celor doi din spital, asistăm la un asemenea moment epifanic: „Ei, ce mai contează?” spuse ea, ca și cum i-ar fi urmărit gândurile. „Așa că am încălzit apă și am cărat-o sus să-mi iau buretele de baie. Normal, mi-am dat jos hainele. Era o oglindă mare deasupra chiuvetei, avea o chiuvetă ca o baie adevărată. Toaleta era în altă parte. Ai imaginea locului, nu? Așa că am început să mă spăl - desigur, eram goală. Ți-am zis că era vară? În cămăruța aia dinspre vest? Apoi am auzit pași, desigur era Tăticu. Tatăl meu. Probabil că terminase s-o culce pe Mama. I-am auzit pașii urcând scările și am observat că erau apăsați. Altfel ca de obicei. Intenționat zgomoșii. Sau poate asta a fost impresia mea de după aceea. Pașii s-au oprit chiar în dreptul ușii de la baie, și dacă am gândit ceva, of, am gândit că probabil era obosit. Nu exista nici zăvorăș la ușă. Se presupunea că era cineva înăuntru dacă ușa era închisă. El stătea dincolo de ușă, n-am dat atenție. Apoi el a deschis ușa și stătea așa în picioare și mă privea. Și trebuie s-o spun. Se uita la mine în întregime, nu doar la față. Fața mea, privind în oglindă și el, privindu-mă în oglindă și tot ce era în spate, nu vedeam. Nu avea deloc o privire normală. Am să-ți spun ce-am gândit. Am crezut că-i somnambul. N-am știut ce să fac, deoarece nu e voie să-i trezești în timpul mersului. Dar atunci el a zis „Scuză-mă!” și am înțeles că nu dormea. Dar vorbea cu un fel ciudat de voce, vreau să zic că era o voce bizară. Părea că e dezgustat de mine. Sau, nu știu,

(continuare în pag. 17)

Comentariu și traducere:
Cecilia Moldovan

Director: Carmen MIHALACHE Inițiator al seriei noi: Radu CÂRNECI
Redacția: Adrian JICU, Marius MANTA, Dan PERȘA,
Violeta SAVU, Ștefan RADU

- Redacția: Str. Caișilor nr. 7 • Tel/Fax: 0234-512497 • E-mail: ateneubc@gmail.com • Materialele nepublicate nu se restituie. •
- Tipărită la Tipografia „ELENA” Bacău, www.tipografiaelena.ro • ISSN 1221-5813 •
- Cititorii se pot abona direct, la redacție, sau cu plata prin virament la Trezoreria Bacău, cont: RO50 TREZ 0615 010X XX00 0317 •

